

# TARMSAL ÜRETİM EKONOMİSİ (ÜNİTE 1)

## Ders Materyali:

1. Cinemre, H.A., Kılıç, O., 2015. “Tarım Ekonomisi”., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Ders Kitabı No:11 (5.Baskı), Samsun, (11): s.179. (5-10 Bölümler arası).
2. John P. Doll, Frank Orazem, Production Economics. Columbus, Ohio.

## 1. GENEL EKONOMİ VE TARIM EKONOMİSİNİN TANIMI

Dar anlamda tarım ekonomisi, ekonominin temel ilkelerini kullanmak suretiyle, tarımdaki problemlere çözüm arayan bilim dalıdır. Geniş anlamda tarım ekonomisi ise, üreticilerin tarım ürünleri yetiştirmek amacıyla arazi, emek ve sermaye gibi kıt üretim kaynaklarını ve teknolojik bilgileri kullanırken nasıl tercih yapacaklarını, üretim sonunda elde edilen ürünleri tüketicilere zaman içinde ne şekilde dağıtmaları gerektiğini inceleyen sosyal bir bilimdir.

Tarım ekonomisi, tarımda etkinlik problemi ile uğraşır. Bu açıdan tarım ekonomisini, kıt kaynakların verimli ve belirlenen amaca ulaşacak şekilde kullanılmasını ve genel ekonomi ilmine ait kanun ve prensiplerin uygulanmasından doğacak problemleri inceleyen uygulamalı bir bilim dalı olarak da tarif edebiliriz.

## 2. TARIMSAL ÜRETİM EKONOMİSİNİN TANIMI VE İLGİ ALANLARI

Tarımsal üretim ekonomisi, üretim faktörlerinin (arazi, emek, sermaye) kullanımındaki tercih prensiplerinin incelendiği ekonomi dalıdır. Tarımsal üretim ekonomisine “işletme yönetimi” veya “çiftlik idaresi” gibi adlar da verilmektedir.

Tarım sektörü içinde birbirinden çok değişik yapıda, çeşitli büyüklükte işletmeler yer almaktadır. Bu işletmelerin oldukça büyük bir kısmı küçük işletmelerdir. Bu işletmeler değişen ekonomik şartlar karşısında nasıl bir tepki göstermektedirler? Ekonomistler bu konuda önerilerde bulunurken hangi prensiplerden hareket etmelidirler?

### 2.1. Model Analizi

Bu derste, çiftçi davranışlarının nasıl olması gerektiği açıklanırken ekonomide kullanılan modeller hareket noktamızı oluşturacaktır. İçinde yaşadığımız dünyayı bu modeller yardımıyla yorumlamaya çalışacağız. Bilimsel çalışmalarda model kullanılmasının sebebi; yaşadığımız dünyanın son derece karmaşık bir yapıya sahip

olmasıdır. Olayların gerçeklerini araştırmak için öncelikle bu karmaşık yapının mümkün olduğu oranda basitleştirilmesi gerekir, aksi halde sonuca varmak imkânsızdır. Bunun için üzerinde çalıştığımız bir olayın meydana gelmesine yol açan birinci derecede önemli değişkenlerin seçilip, diğer bütün değişkenlerin inceleme dışı bırakılması gerekir. Bu şekilde ortaya çıkan sisteme “model” adı verilmektedir. Dersimizin konusu olan belirli modellerin açıklamasına geçmeden önce genel olarak model analizinin ne olduğu üzerinde biraz duralım.

## **2.2. Tarım Ekonomistin İzlediği Yol**

Toprak bilimiyle uğraşan kişi, gübrenin ürün verimi üzerindeki etkisini ölçmek için bir deneme parseli seçer, denemesini toprağa farklı doz ve bileşimlerde gübre vermek ve her seviyedeki gübre karşılığında elde ettiği verimleri kaydetmek suretiyle sürdürür. Buna benzer şekilde fizikçi ve kimyacılar da, laboratuvar şartlarında yaptıkları deneyler yoluyla çeşitli konularda temel prensipleri ortaya koyabilirler. Zirai ekonomist ise bu kadar şanslı değildir. Zirai ekonomist, kendisinin de bir parçası olduğu ve üzerinde hiçbir kontrolü olmadığı bir sistem üzerinde çalışmaktadır. Örneğin; zirai ekonomist, fındık fiyatlarındaki bir değişimin ekonomiye etkisini ölçmek istiyorsa, piyasadaki fındık fiyatını değiştirmek suretiyle işe başlayamaz; zirai ekonomistin böyle bir imkânı yoktur.

## **2.3. Tarımsal Faaliyet ve Özellikleri**

“Tarım” denilince ilk akla gelen bitkisel üretimdir, hatta daha dar anlamıyla tarla bitkileri yetiştiriciliğidir. İlim dilinde ise tarımın anlamı çok daha geniştir: meyvecilik, sebzeçilik, çiçekçilik, hayvancılık, tarım teknolojisi, kara ve deniz avcılığı ve ormancılık da tarımın birer şubelerini oluştururlar. Özellikle hayvancılığı, tarımdan ayrı düşünmek çok yanlıştır. Hayvancılık, tarımsal faaliyetin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu açıdan bazen rastladığımız “tarım ve hayvancılık” ifadesindeki “hayvancılık” kelimesi gereksiz bir ilave olmaktan öteye geçmez. Ormancılık ve balıkçılık için ise, aynı şey söylenemez. Ormancılık ve balıkçılık, her zaman tarımsal faaliyetten sayılmaz. Ormancılığın tarımsal faaliyetten sayılması için ziraat işletmesindeki daimi işçilerin boş zamanlarını kıymetlendirecek bir çalışma alanı teşkil etmesi ve öneminin de işletmenin diğer üretim faaliyetlerinden fazla olmaması gerekir. Balıkçılıkta da durum aynıdır. Balıkçılık tarla balıkçılığı biçiminde yapılıyorsa tarımsal faaliyete dahil edilmekte, nehir ve denizlerde yapılıyorsa tarımdan ayrı bir üretim şubesi olarak kabul edilmektedir.

## **2.4. Ekonomik Kalkınmada Tarımın Önemi**

Tarımsal yapıdaki bir ekonomiden, sanayileşmiş bir ekonomiye geçilirken, tarım sektörü başlıca 4 fonksiyonu yerine getirmelidir. Tarım, her şeyden önce ülke nüfusunun gıda maddeleri ihtiyacını karşılamalıdır. Tarım, ithalat için gerekli döviz talebine katkıda bulunmak üzere bir üretim fazlası oluşturmalıdır. Ekonominin diğer sektörlerle sermaye ve iş gücü transferini de üstlenen tarım, ülkede üretilen sanayi malları için talep potansiyeli de oluşturmalıdır.

## **2.5. Üretim Ve Masraf Fonksiyonları**

Üretim faaliyeti sürecinde, üretimde kullanılan ilave girdinin maliyeti, üretimde sağlanan ilave artışın değerinden fazla ise kullanılması ekonomik olmaktan çıkar. Bu prensibin tarımsal faaliyetlere uygulanması için, ele alınan faaliyetlerin üretim ve masraf fonksiyonlarının özelliklerinin bilinmesi gerekir.

## **2.6. Tarımsal Üretim Ekonomisinde Yapılan Temel Varsayımlar**

Tarımsal üretim ekonomisi prensipleri açıklanırken başlıca dört varsayım yapılmaktadır. Bunlardan birincisi, işletmelerin amaçlarının kârlarını en üst düzeye çıkarmak olduğu varsayımdır. Buna kısaca “kâr maksimizasyonu” varsayımı adı verilmektedir. İşletmeler üretimde bulunurken kârdan başka birçok gayeler taşıyabilirler. Özellikle tarımda bu çok rastlanan bir olaydır. Tarımsal faaliyet sadece bir iş değil, aynı zamanda bir yaşam tarzıdır. Birçok tarım işletmesi sadece bu sebeple bu sektörde bulunmaktadır. İkinci varsayım, çıktı ve girdi piyasalarının işleyiş tarzı ile ilgilidir. Bu varsayıma göre, tarım sektöründe hakim piyasa tam rekabet piyasasıdır. Tam rekabet piyasası çok sayıda satıcı ve alıcının bulunduğu; homojen ürünlerin üretildiği; kaynak hareketlerinin yüksek olduğu (piyasa giriş ve çıkışlarının serbest olduğu, kaynakların bir sektörden diğerine çabucak aktarılabilirdiği); üretici, tüketici ve kaynak sahiplerinin ekonomik şartlar ve üretim teknolojileri konularında tam bir bilgi sahibi oldukları bir piyasadır. Dünya üzerinde bu şartların hepsini taşıyan bir piyasa olmamakla birlikte tarım sektörü bu özellikleri en çok taşıyan sektörlerin başında yer almaktadır. Üçüncü varsayım “zaman” ile ilgilidir. Zamanın daima belirli bir dönemi yansıttığı varsayılmaktadır: Bu varsayıma göre olaylara belirli bir zaman kesiti içinde bakılmaktadır. Ele alınan bu zaman kesitinin değişmesi ile; üretim, fiyatlar, kârlar vb. faktörlerde meydana gelebilecek değişiklikler dikkate alınmamaktadır. Zaman faktörünün değişmesi ile birlikte, tarımsal üretimde etkinliğin nasıl sağlanacağı

dokuzuncu bölümde açıklanacaktır. Dördüncü varsayım, üretimde “risk ve belirsizliğin” olmamasıdır. Bu varsayıma göre tarımsal üretimde girdi ve çıktı fiyatları, verim ve üretimin bilindiği veya büyük bir doğrulukla tahmin edilebileceği kabul edilmekte ve bütün analizler bu varsayımla yapılmaktadır. Bu varsayım son bölümde serbest bırakılacaktır. Risk ve belirsizliğin etkisiyle daha evvel açıklanan üretim prensiplerinde ne gibi değişikliklerin yapılması gerektiği onuncu bölümde incelenecektir.